

Jemlje se za to napravo kaka brenta ali pa kad, kamor se poleti in v jeseni mečejo z drevja padle jabelka, hruške, slive, češplje, razni sadni obreski, z eno besedo vse sadje, naj je zdravo ali nagnjito, otolčeno ali červivo, kakor tudi drobnice, lesnike, preše od sadja itd.; zastran snage se kad s kako plahto ali rijuho pokrije. Kadar se hoče iz te mešance jesih napravljati, naj se vse skupaj dobro stolče, da je kakor močnik gosto, potem se z vodo zalije, na sonce ali pa v hiši na kak gorak kraj postavi. Kmalo se začne zmes kisati. Takrat se morajo pene pridno posnemati, in ko je kisanje nehalo, se jesih v kak vinsk sod, ali pa saj v tak pretoči, kjer je bil že popred jesih. Potem se pustí v omenjeni posodi še na gorkem, dokler se popolnoma ne skisa. Da se kisanje pospeši, se mu pridene nekoliko jesihove matere, ali nekoliko bokalov dobrega vinskega jesiha ali pa tudi dobrega žganja. Čez 5 ali 6 tednov se učisti, in se zná tudi v steklenice ali v drug sod pretočiti in v hram postaviti.

Kdor hoče na to vižo iz sadja jesih napravljati, naj vé, da so jabelka za to veliko boljše kakor pa hruške. Nareja se jesih pa iz tega ali unega sadja na enako vižo.

Nekoliko od mer in teht.

Cesarske postave ukazujejo, naj se v prodajanji in kupovanji le rabijo avstrijske ali dunajske mere in tehte; tudi v šolah se računstvo sploh ozira le na tiste.

Vendar v navadnem življenji ima vsaka dežela, večkrat tudi vsaka stran kake dežele, še vedno svoje lastne mere in tehte. Naši domači stavbarji najraje še merijo na komolce; naši kmetje prodajajo žito le na mernike, primorci vino ponujajo le na kvinče, domače platno se šteje le na pedi in lekate.

To ravnanje ne dela nobene zmešnjave ali krivice, kjer je stara domača mera v pripravi razmeri s postavnimi merami. Na priliko: mernik zdaj nič ne moti, kjer se šteje za pol vagána (mecna); drugač je s starim mernikom, ki le z verhom daje pol vagána; drugač tudi z neko merico, ki derži nekaj čez 5 bokalov, in je še pri duhovskih in šolskih bérah ali kolekturah sèm ter tjà v navadi.

Vipavski kvinč se lahko poštevá, ker je ravno pol-drugo postavno vedro; težje je z nekaterimi dolenškimi vedri, ki imajo po 32, po 15 bokalov. Naš stari komolec tudi z dunajskim sežnjem ni navskriž, ker obsega ravno poldrugi čevelj ali četert sežnja; drugač pa je z lektom ali lekatom, starim krajnskim vatlom in s staro pedjo. Lekati ali loket obsega 3 stare vatte, stari vatel pa 4 stare pedi ali $3\frac{1}{2}$ pavcov; nasprot je dunajski vatel 29 $\frac{3}{5}$ pavcov, kar ne daje lahke razmere. Tkavska palica shaja proti dunajskemu vatlu, vendar ni povsod enaka; v Bistrici na Pivki je poldrugi vatel, v Novem mestu pa 2 vatla. Na Krasu je namesti funta navadna librica, menim, da beneška, ktera je toliko manjša, da 100 libric daje 85 dunajskih funtov.

Kakor na Kranjskem, tako je z domačimi merami in tehtami tudi drugod po slovenski zemlji. Na Koroškem in Štajarskem imajo za žito birgelj (Viertel, Vierling), pa tisti si ni povsod enak; marburski birgelj je $1\frac{2}{5}$ vagána, celjovski pa je manjši, če prav vé. V Terstu je bil stár navadna žitna mera, kakor kdaj tudi na Krajnskem; pa krajnski stár je deržal 2 vagána, teržaški pa manj. Na Štajarskem imajo tekavci tudi svoj stari vatel, ki je pa večji kot dunajski, in manjši kot krajnski; nasprot je v Primorji znan beneški brač, ki je manjši kot dunajski vatel. In tako je morebiti še s ktero drugo mero ali tehto.

Za pravičnega in poštenega terževanja voljo, je gotovo veliko na tem, da se natanko vé razmera med postavno avstrijsko in navadno domačo mero ali tehto. Zategavoljo so deželne vlade tudi odločile in v deželnih

vladnih listih na znanje dale, kako da stoji ta razmera; te naznanila so se še posebej poslale šolskim nadzorništvom in osebam, naj bi se tudi v šolah pri podučevanju oziralo na postavne in na domače mere in tehte. Vendar iz teh naznanil se kaže, da nekatere domače mere še potrebujejo posebne določbe; deželnim vladam namreč ni bilo še zadosti vedeža danega za vse. Na priliko: krajnski lekat in vatel se ne kaže določen, tudi ne novomeška palica; enako ne teržaški stár, polovnik in bokal, ali mala krajnska merica; štajerske mere so bolj razvidne; zastran koroških ne vé še nič reči. Prav bi bilo, da bi vse to, kar je v deželi bolj navadno, se bolj razločilo in naznanilo.

Za občnega prida voljo sem iskal v „Koledarji“ znamenovati vse bolj znane mere in tehte, ki se rabijo na slovenski zemlji. Ali so vse tiste prav določene, kar se jih ne nahaja v vladnih listih, se ne prederznem terditi; tudi ne vé, ali bi ne bilo bolje, vzeti več desetink, saj treh, kot pa ste v „Koledarji“ le po dve postavljene; pa saj nekaj je s tem storjeno.

Morebiti bi ne bilo napačno, naj bi se po „Novicah“ ali po drugi pripravi poti kaj več na znanje dale vse tiste domače mere in tehte, ki še niso zadosti razjasnjene v oziru na postavne avstrijske mere in tehte. Naj šolniki pri svojih učencih tudi ne prezirajo te reči; zakaj treba je, da je uk vés djansk ali praktičen.

Hicinger.

Kako se ljudska šola kmalo napravi. *)

Za napravo šole je naj pred treba dobre volje. Pogostna misel na kmetih je, da s šolo se naklada nov davek; davka pa se vsak boji, in siljene reči se ogiba. Da bi se ta misel overgla, se ljudém sploh razlaga, koliko dobička bo šola prinesla njih otrokom; nekterim gré to nekaj v glavo, nekterim ne; pravijo, da nimajo otrok. Mora se pa še eno pomniti: Naprava šole je dobro delo, je milošina, je dar, ki se podeljuje ubogajme, in izplačuje na unem svetu. Dobro dela usmiljenja vsakteri vé šteti, pa telesne marsikteri bolje zná, kakor duhovne; naj pomni tedaj vsak, da s šolo se opravlja duhovno dobro delo, ki se glasi: nevedne učiti. In sicer kakošno dobro delo? za nedolžne otroke, za otroke, od katerih Kristus govori: Kdor otroka v mojem imenu sprejme, mene sprejme. To naj pomni vsakteri, in opravljal bo za šolo prostovoljne dobre dela, in ne posiljenih davkov. Mnogokrat se zgodi, da kdo o svoji poslednji volji velike dari sporočuje za Božjo hišo, za ubožnico ali bolnišnico; na šolo se še ne spomni, in vendar je nevednost duhovna ubožnost, duhovna bolezen, v Božjih rečeh podučen in izvajen otrok pa Božji tempelj. Če ni drugač mogoče, naj se prikrati včasih kak drug dar, da ostane kaj za šolo; res tudi cesarska postava nekaj tirja za šolo.

Za napravo šole je dalje treba umnega pregleda in pridnih rok. Umnega pregleda: dostikrat se z malimi stroški napravi šolska hiša, ako se staro pohištvo previdno popravi; na kmetih so stroški sploh veliko manjši, kadar ljudje sami dajo in zvozijo kamen, apno, pesek in les, in kadar delavcom sami pripravljajo jedilo. Kadar morajo višje uredni vse stroške preiskati in prešteti, in kadar se morajo ljudje siliti, takrat je šola veliko dražja. Tedaj za umnim pregledom le še dobrih in pridnih rok; in šola je tukaj.

Spomenki starozgodovinski v gornjem Štirskem.

Popotovaje po gornjem Štirskem sem tudi prišel v staroslovensko mestice Cirmiah, to je, Čr'mea = Čermena (čerwený) = roth, praediolum Rothenmannum etc. ¹⁾ kjer

*) Iz Hitzingerjevega „Koledarja.“

¹⁾ Glej Šafaříks „Slaw. Alterthümer“ II. str. 342.